

Inhoudelijke toelichting op de zeven Utrechtse thema's

Deze bijlage hoort bij de "Statenbrief Uitwerking en borging Water en Bodem Sturend" (documentnummer UTSP-1399819799-11524) van 8 april 2025.

Voor elk van de zeven Utrechtse thema's die zijn voortgekomen uit de 33 structurerende keuzes van de kamerbrief water bodem sturend (WBS) wordt in deze bijlage een verdiepende toelichting gegeven op wat het thema is, hoe deze wordt geborgd, welke opgaven het thema raakt, en wat de rol van de provincie is met betrekking tot dit thema. Voor de borging wordt verwezen naar provinciaal beleid, regelgeving en/of uitvoeringsprogramma's.

Deze bijlage richt zich op de rollen en taken van de provincie Utrecht. We werken op deze thema's samen met o.a. waterschappen, gemeenten, Rijk en andere organisaties, die daarbij eigen rollen, taken en verantwoordelijkheden hebben. Deze zijn niet nader omschreven.

1 – Bouwen en WBS

Het vroegtijdig meenemen van het water en bodemsysteem bij het klimaatadaptief ontwikkelen van nieuwe gebieden voorkomt dat de effecten van het veranderend klimaat schade tot gevolg kan hebben. Het bepalen van de gevolgen van deze steeds grotere weersextremen is belangrijk, specifiek voor 'waar' en 'hoe' er toekomstbestendig gebouwd kan worden. Hiervoor worden de geschiktheidskaart voor woon- en werklocaties (opgesteld door de Utrechtse Waterpartners) en de afspraken Klimaatadaptief Bouwen Utrecht gebruikt voor een eerste verkenning.

- **Borging.** Dit thema wordt hoofdzakelijk geborgd in het volgende beleid, regelgeving en/of uitvoeringsprogramma's:
 - De provinciale Omgevingsvisie. Hierin is reeds opgenomen klimaatbestendig en waterrobuust bouwen, de relatie tussen bodemdaling en bouwen, duurzaam bouwen en het rekening houden met groen en water in stedelijke ontwikkelingen. In de wijziging van de Omgevingsvisie wordt klimaatadaptatie opgenomen als rode draad en het natuurlijk bodem- en watersysteem als basis centraal neergezet. Dit betekent dat water en bodem in alle zeven beleidsthema's van de omgevingsvisie terugkomt. Ook wordt het thema Water en Bodem verder aangescherpt en zijn we voornemens om in onze omgevingsvisie te verwijzen naar de geschiktheidskaart voor nieuwe woon- en werklocaties van de Utrechtse waterpartners.
 - De provinciale Omgevingsverordening. De al bestaande instructieregel van artikel 2.16 in de omgevingsverordening voor overstroombaar gebied wordt aangepast, waarbij een opdeling in verschillende klassen plaats gaat vinden en verduidelijkt wordt wat er per klasse van de gemeente gevraagd wordt. Het buitendijkse gebied, de uiterwaarden langs de Nederrijn en Lek, zal hierin als aparte klasse worden opgenomen. Verder worden in instructieregels lokale maatregelen opgenomen, zoals het niet afdekken van de bodem, groenblauwe dooradering en het aanleggen van voorzieningen om water te bergen en vertraagd af te voeren. In de wijziging van de Verordening worden deze regels verder aangescherpt en uitgewerkt.
 - Het Bodem- en waterprogramma 2022-2027. Hierin is opgenomen het werken aan afspraken voor klimaatadaptief bouwen. Deze afspraken zijn gereed en opgenomen in het convenant Toekomstbestendig bouwen. Het uitvoeren van deze afspraken is ook opgenomen in het uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie. In het volgende BWP zal dit verder worden uitgewerkt.
 - Het Utrechts Programma Landelijk Gebied. Om wateroverlast zoveel mogelijk te voorkomen benoemen we o.a. zoekgebieden voor bovenregionale waterbergingen langs het Amsterdam-Rijnkanaal en zoekgebieden voor regionale waterbergingen in beekdalen. Dit doen we zodat

met deze extra ruimte voor waterberging er in de toekomst een lagere kans is dat nabij gelegen bebouwde gebied en kwetsbare infrastructuur niet onder water komen te staan.

- Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie 2025-2028. Hierin staan 21 doelen en 63 acties om te komen tot een klimaatbestendig Provincie. Op het gebied van bouwen in stedelijke omgeving zijn er 8 doelen en 26 acties opgenomen om deze leefomgeving te verbeteren of klimaatbestendig te ontwikkelen.
- **Relatie met andere opgaven.** WBS en bouwen raakt aan de bouwopgave (wonen en werken), ruimtelijke ordening, waterveiligheid, waterberging, klimaatadaptatie, biodiversiteit, natuur, bodemdaling, landbouw en de energietransitie.
- **Rol van de provincie.** De provincie vervult met dit werk haar rol als regisseur en adviseur in processen rond nieuwe ontwikkelingen. Ook zal de provincie daar waar nodig regels in de verordening stellen zodat keuzes worden gemaakt die toekomstbestendig zijn.

2 – Zoetwaterbeschikbaarheid (voldoende zoetwater, ook in droge perioden)

Zoetwaterbeschikbaarheid houdt in dat er voldoende water beschikbaar is in droge periodes voor een groeiende watervraag. Dit wordt een uitdaging voor de lange termijn (richting 2050 en 2100), want door klimaatverandering zal er steeds minder zoetwater beschikbaar zijn. Voor oppervlaktewater gaat dit om aanvoer van water, onder andere uit het hoofdwatersysteem. Voor grondwater richt zich dat op het infiltreren, vasthouden van water en beperken van het gebruik. Hiervoor wordt er o.a. onderzoek gedaan naar een grondwateronttrekkingenplafond. Ook kijkt de provincie naar water bergen, vasthouden en infiltreren, het aanpassen van peilfluctuaties, de aanvoer van water, en de verdroging op hoge zandgronden.

- **Borging.** Dit thema wordt hoofdzakelijk geborgd in het volgende beleid, regelgeving en/of uitvoeringsprogramma's:
 - De provinciale Omgevingsvisie. Hierin is reeds opgenomen de af- en aanvoer van zoetwater toekomstbestendig te maken. In de wijziging van de Omgevingsvisie wordt dit thema verder aangescherpt.
 - De provinciale Omgevingsverordening. Hierin is reeds de regionale verdringingsreeks opgenomen (hierin staat welke gebruikers bij watertekorten de hoogste prioriteit hebben). Op basis van actuele informatie rondom de zoetwaterbeschikbaarheid zullen we in samenwerking met anderen verkennen of deze verdringingsreeks moet worden aangepast.
 - Het Bodem- en waterprogramma 2022-2027. Hierin is opgenomen dat er voldoende zoetwater beschikbaar is voor aanwezige functies op het gebied van landbouw, natuur, drinkwater en stedelijk gebied. Van belang is dat vraag en aanbod meer in balans komen voor met name droge periodes. Dit betekent dat er vooral naar de vraag gekeken moet worden aangezien het aanbod aan water af zal gaan nemen. In de opvolger van het programma wordt dit thema verder uitgewerkt.
 - De uitvoeringsagenda Blauwe Agenda Utrechtse Heuvelrug. Het vasthouden, bergen en afvoeren van water op hoge zandgronden en de flanken van de Heuvelrug worden aangepakt vanuit de Blauwe Agenda. Ook wordt er gekeken naar het vergroten van de grondwatervoorraad in het voorjaar om droogte te bestrijden en voldoende drinkwatervoorraad te hebben. Een belangrijk aandachtspunt is het voorkomen van grondwateroverlast in stedelijke gebieden op de flanken.
- **Relatie met andere opgaven.** WBS en zoetwaterbeschikbaarheid raakt natuur, waterberging, grondwatervoorraad, drinkwaterbeschikbaarheid, (grond)wateroverlast, landbouw, industrie/vestigingsbeleid, en de energietransitie.
- **Rol van de provincie.** De provincie vervult met bovenstaand werk haar rol als bevoegd gezag voor grotere grondwateronttrekkingen, en geeft hiermee invulling aan de doelen van de KRW ten aanzien van grondwaterafhankelijke natuur. Daarnaast nemen we onze verantwoordelijkheid als

gebiedsregisseur en geven we invulling aan onze zorgplicht ten aanzien van de openbare drinkwatervoorziening.

3 – Waterveiligheid en het voorkomen van wateroverlast

Waterveiligheid en het voorkomen van overlast gaat in WBS over het niet bouwen op risicovolle locaties, het bevorderen van biodiversiteit rond dijken, ruimte houden voor waterberging, de bodem minder afdekken en beekdalen herstellen. Daarnaast is de provincie ook betrokken bij een landelijk traject om de reserveringszones rond primaire keringen te actualiseren en een landelijk traject om te onderzoeken of de wateroverlastnormeringen moeten worden gewijzigd. De provincie onderzoekt ook of de instructieregel 'overstroombaar gebied' in de Omgevingsverordening, voor zowel binnendijs als buitendijs, kan worden aangescherpt. Ten slotte werkt de provincie in het Deltaprogramma Centraal Holland aan waterveiligheid en klimaatadaptatie, waaruit onder andere een quickscan is gekomen die laat zien dat er ruimtereserveringen voor waterberging nodig zijn.

- **Borging.** Dit thema wordt hoofdzakelijk geborgd in het volgende beleid, regelgeving en/of uitvoeringsprogramma's:
 - De provinciale Omgevingsvisie. In de wijziging van de Visie worden zoekgebieden voor (boven)regionale waterberging opgenomen.
 - De provinciale Omgevingsverordening. Hierin zijn reeds opgenomen: omgevingswaarden en monitoring regionale waterkeringen en wateroverlast en een instructieregel waterbergingsgebied en overstroombaar gebied. In de wijziging van de Verordening wordt dit thema verder aangescherpt voor de instructieregels.
 - Het Bodem- en waterprogramma 2022-2027. Hierin is opgenomen dat de provincie in 2050 klimaatbestendig en waterveilig is ingericht en dat in 2030 een aantrekkelijke en toekomstbestendige dijk en omgeving is gerealiseerd langs de Nederrijn en de Lek.
 - Het Utrechts Programma Landelijk Gebied. Hierin wordt onder andere het herstel van beekdalen opgenomen, omdat dit een win-win-win creëert voor (extra) waterberging, natuurherstel en de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water.
- **Relatie met andere opgaven.** WBS en waterveiligheid raakt aan waterberging, woningbouwopgave, natuur, landbouw en waterkwaliteit.
- **Rol van de provincie.** De provincie vervult met dit werk haar rol als regisseur en adviseur in processen rond nieuwe ontwikkelingen. Ook heeft de provincie een wettelijke taak op het gebied van waterveiligheid om de regionale keringen op orde te houden. Tevens zal de provincie daar waar nodig regels stellen zodat keuzes worden gemaakt die toekomstbestendig zijn.

4 – Voldoende drinkwater: aanvullende drinkwaterbronnen en waterbesparing

Voldoende drinkwater gaat over het voorzien in de drinkwatervraag vanuit de provincie. Naast voldoende bronnen zijn de kwaliteit van het water uit de drinkwaterbron (zie ook thema 5 in deze bijlage), het besparen van (drink)water, en het meenemen van drinkwaterbeschikbaarheid in de ruimtelijke inrichting belangrijk. Momenteel treft Vitens bijvoorbeeld voorbereidingen om een nieuwe waterwinning te realiseren in Schalkwijk. De provincie heeft hierbij een coördinerende rol.

- **Borging.** Dit thema wordt hoofdzakelijk geborgd in het volgende beleid, regelgeving en/of uitvoeringsprogramma's:
 - De provinciale Omgevingsvisie. Hierin is reeds opgenomen dat de provincie zorgt voor voldoende en schoon drinkwater en het besparen van drinkwater. Zo worden er zoekgebieden voor drinkwaterwinningen aangewezen, en beschermen we drinkwaterwinningen en de strategische grondwatervoorraad. In de wijziging van de Visie wordt dit thema verder aangescherpt om te voorkomen dat er een tekort aan drinkwater komt.

- De provinciale Omgevingsverordening. Hierin is reeds de strategische grondwatervoorraad opgenomen en staan regels die de drinkwaterbronnen beschermen. In de wijziging van de Verordening wordt dit thema verder aangescherpt met betrekking tot de bescherming van bestaande bronnen.
- Het Bodem- en waterprogramma 2022-2027. Hierin is opgenomen het inzetten op voldoende en schoon water, circulaire ketens en besparing. In de opvolger van het programma wordt dit thema verder uitgewerkt. Een eerste aanzet hiertoe ontvangt u via de statenbrief over de voortgang van het Regioplan Drinkwater Utrecht.
- De regionale uitvoerings-actieplannen drinkwater en het in ontwikkeling zijnde Regioplan Drinkwater Utrecht. Hierin wordt zowel voor de korte als de lange termijn gekeken naar voldoende en diverse drinkwaterbronnen van voldoende kwaliteit. In de zomer van 2025 volgt een brief met betrekking tot de bestuurlijke samenwerking over de drinkwateropgave (de Utrechtse Drinkwateraad).
- **Relatie met andere opgaven.** WBS in voldoende drinkwater raakt aan waterkwaliteit, grondwaterbeschikbaarheid, waterbesparing, circulariteit/brondiversificatie, economische ontwikkeling, woningbouwopgave, landbouw, natuur en netcongestie.
- **Rol van de provincie.** Met het regelen van deze noodzakelijke randvoorwaarden voor de drinkwatervoorziening, geeft de provincie invulling aan haar taak met betrekking tot de zorgplicht uit de Drinkwaterwet.

5 – Verbeteren waterkwaliteit

Belangrijk voor WBS en het verbeteren van waterkwaliteit is dat waterkwaliteit een randvoorwaarde is voor andere water-thema's, zoals de drinkwatervoorraad en zoetwaterbeschikbaarheid, maar ook voor andere opgaven, zoals natuur.

- **Borging.** Dit thema wordt hoofdzakelijk geborgd in het volgende beleid, regelgeving en/of uitvoeringsprogramma's:
 - De provinciale Omgevingsvisie. Hierin is reeds opgenomen het voldoen aan de Kaderrichtlijn Water, het voorzien in zwemwaterlocaties (veiligheid en waterkwaliteit) en het opnemen van opkomende stoffen in beleid. In de wijziging van de Visie wordt dit thema verder aangescherpt.
 - De provinciale Omgevingsverordening. Hierin is reeds opgenomen het beheer van zwemlocaties. In de wijziging van de Verordening wordt dit thema verder aangescherpt.
 - Het Bodem- en Waterprogramma 2022-2027. Hierin is het kader voor waterkwaliteit voor de provincie en de waterschappen opgenomen. In de opvolger van het programma wordt dit thema verder uitgewerkt.
 - Het Utrechts Programma Landelijk Gebied. Hierin zijn verschillende elementen opgenomen die de waterkwaliteit bevorderen, zoals realisatie NNN, aanpak van stikstof en een aanpak voor beekdalen.
 - Het Uitvoeringsprogramma Impuls KRW 2025-2027. Dit programma bevat een impuls van specifieke maatregelen die de realisatie van de KRW-doelen versneld binnen de huidige planperiode.
- **Relatie met andere opgaven.** WBS in waterkwaliteit raakt aan landbouw, natuur, bodemdaling, waterberging, en recreatie en toerisme.
- **Rol van de provincie.** De provincie vervult met dit werk haar rol als kadersteller voor de waterschappen voor het oppervlaktewater en als uitvoerder van het beheer van grondwater.

6 – Tegengaan van bodemdaling in veenweidegebieden

Door veenoxidatie zakt de bodem in delen van de provincie langzaam. Om dit tegen te gaan is o.a. belangrijk het verder vernatten van gebieden en het aanleggen van waterinfiltratiesystemen. Hiermee kunnen veengronden ook duurzaam beheerd worden.

- **Borging.** Dit thema wordt hoofdzakelijk geborgd in het volgende beleid, regelgeving en/of uitvoeringsprogramma's:
 - De provinciale Omgevingsvisie. Hierin is reeds opgenomen een perspectief voor bodemdalings-gebieden. In de wijziging van de Visie wordt dit thema verder aangescherpt.
 - .
 - Het Bodem- en waterprogramma 2022-2027. Hierin is opgenomen dat de thema's uit het programma bijdragen aan een afremming van bodemdaling in het landelijk veenweidegebied van gemiddeld 50%. In de opvolger van het programma wordt dit thema verder uitgewerkt.
 - Het Utrechts Programma Landelijk Gebied. De provincie werkt hierin aan bufferzones, het tegengaan van veenoxidatie (door vernatten van het landelijk gebied), regelingen voor natuurinclusieve landbouw (bijv. Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw). Het wegvallen van het transitiefonds heeft wel grote gevolgen voor de praktische haalbaarheid van oplossingen, omdat er onvoldoende middelen zijn om de doelen uit de Regionale Veenweidestrategie helemaal te realiseren.
 - Het Uitvoeringsprogramma Regionale Veenweidestrategie. De provincie werkt via dit bodemdalingsprogramma en via subsidies voor waterinfiltratiesystemen aan het realiseren van grondwaterstanden naar -20 tot -40 onder het maaiveld. In dit programma ligt een focus op het buitengebied, funderingen van huizen vallen niet onder het programma maar zijn wel een aandachtspunt voor de provincie. Ook wordt oxidatie van veen aangepakt vanuit dit programma. Eind Q2 2025 volgt een Statenbrief.
- **Relatie met andere opgaven.** WBS in het tegengaan van bodemdaling raakt de landbouw, natuur, waterkwaliteit, bouwopgave (wonen en werken), waterbeschikbaarheid, wateroverlast en klimaatmitigatie.
- **Rol van de provincie.** De provincie geeft met dit werk onder andere invulling aan de afspraken die zijn gemaakt met het Rijk, met betrekking tot het klimaatakkoord, om de koolstofdioxide uitstoot van veengronden te verminderen.

7 – Bodem en ondergrond: vitale bodems en regie op de ondergrond

Belangrijk voor de thema's (vitale) bodem en ondergrond binnen WBS is de regie op de ruimtelijke inrichting en het gebruik van de ondergrond, het minder afdekken en verstoren van de bodem, het hergebruik van grond, het behoud van waardevolle (landbouw)gronden, en het voorkomen en aanpakken van verontreinigingen.

- **Borging.** Dit thema wordt hoofdzakelijk geborgd in het volgende beleid, regelgeving en/of uitvoeringsprogramma's:
 - De provinciale Omgevingsvisie. Hierin is reeds opgenomen het duurzaam gebruik van de ondergrond, het opstellen van een 3D-afwegingssystematiek voor de ondergrond en het versterken van het bestaande bodemsysteem. In de wijziging van de Visie wordt dit thema verder aangescherpt.
 - Het Bodem- en waterprogramma 2022-2027. Hierin is deels al ingevuld wat de provincie verstaat onder duurzaam gebruik van de ondergrond en welke keuzes we daarin maken, zoals bij het gebruik van grondwater voor de drinkwatervoorziening, het benutten van de ondergrond voor bodemenergie en het spanningsveld daartussen. De groei van bevolking en economie in de provincie, de energietransitie en andere ontwikkelingen vragen echter om meer regie op de ondergrond. Hierbij hebben alle overheden een rol, op verschillende thema's,

schaalniveaus en diepten. Gezamenlijk werken we dit verder uit en dit zal landen in de opvolger van het programma.

- Het Uitvoeringsprogramma Bodem en Ondergrond 2025-2027. Dit programma (uitvoeringsprogramma van het Bodem- en waterprogramma 2022-2027, vastgesteld door GS op 11 maart 2025) geeft inzicht in de uitvoerende taken van de provincie op het gebied van bodem en ondergrond.
- **Relatie met andere opgaven.** WBS in de bodem en ondergrond raakt aan de energietransitie, landbouw, natuur, bouwopgave (wonen en werken), mobiliteit, waterkwaliteit, drinkwatervoorziening, bodemdaling, klimaatadaptatie. Voor vitale bodems kan een maatregel positief zijn voor een bepaalde functie van de bodem, maar nadelig voor een andere functie.
- **Rol van de provincie.** De provincie heeft enkele wettelijke taken met betrekking tot bodem en ondergrond, zoals het bevoegd gezag voor open bodemenergiesystemen, een wettelijke adviesrol vergunningverlening aardwarmte (Mijnbouwwet), het aanwijzen van grondwaterbeschermingszones en stellen van bijbehorende regels in de Omgevingsverordening. Maar we zetten ook andere rollen in, zeker als het gaat om de afweging tussen verschillende functies onderling, tussen benutten en beschermen en bij het verhogen van de bodemvitaliteit. Dan gaat het ook om participeren en stimuleren, en in samenwerking met medeoverheden en andere stakeholders.